

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.

Lex mitior retro agit jako zasada prawa karnego w demokratycznym państwie prawnym

Uzasadnieniem dla podjęcia się problemu zasady *lex mitior retro agit* była potrzeba lepszego niż dotychczas osadzenia tejże w zasadach konstytucyjnych, w tym ustalenia, jakie podstawy aksjologiczne stoją za wstecznym stosowaniem ustawy względniejszej. Tematyka ta nie została dotychczas opisana w sposób kompleksowy.

Praca została podzielona na sześć części, w każdej z nich analizie poddany został inny obszar badawczy. W rozdziale pierwszym zdekodowana została treść zasady państwa prawnego, w szczególności poprzez uwydatnienie wartości stojących u jej podstaw. Część ze wskazanych wartości stanowi bowiem uzasadnienie dla funkcjonowania w porządku konstytucyjnym zasady *lex severior retro agit*, a część z nich powinna, według założeń niniejszej pracy, stanowić uzasadnienie dla funkcjonowania zasady *lex mitior retro agit* jako zasady konstytucyjnej.

Rozdział drugi poświęcony został aksjologii prawa intertemporalnego. Wykazane zostało, że tworzenie norm prawnych nie może pozostawać w oderwaniu od społecznie akceptowanych wartości. Ich treść jest bowiem determinowana poprzez potrzeby człowieka żyjącego w społeczeństwie, który dokonuje postąpień w oparciu o przyjęty model moralny i etyczny. W tym kontekście zarysowany został problem zmiany normatywnej, ocenianej z punktu widzenia obywatela. Przeciwwagą do poczynionych rozważań była analiza tworzenia prawa jako wyrażenia woli prawodawcy. Analizując kwestię wpływu intencji ustawodawcy wskazano, że zmiany prawa powodowane są zidentyfikowaniem określonego problemu, który ustawodawca chce rozwiązać. Tworzone normy prawne mają więc stanowić narzędzie dla realizacji określonego celu. Tym samym projektowane prawo zawsze pozostaje z związku z racjami, które motywowały ustawodawcę do zmian legislacyjnych. W toku analiz dostrzeżono, że zmiana prawa tworzona w oderwaniu od wartości akceptowanych społecznie może prowadzić do sytuacji, w której mimo formalnej zmiany przepisów nie dojdzie do rzeczywistej zmiany sposobu działania jednostek należących do danej społeczności. Aby tego uniknąć, nowa norma powinna pozwalać na wyodrębnienie poszczególnych przesłanek

aksjologicznych, określających wartości realizowane przez normę. Efektywność czynionych zmian zależna jest bowiem nie tylko od świadomości członków społeczności co do prawidłowych postaw oczekiwanych przez ustawodawcę, ale także, a może nawet przede wszystkim, od tego na ile wizja prawodawcy będzie zbieżna z wizją obywateli.

Trzeci rozdział poświęcony został w całości tytułowej zasadzie *lex mitior retro agit*. Wobec braku wpisania wprost tejże do Konstytucji RP zasadne stało się sięgnięcie do ponadustawowych regulacji prawa międzynarodowego - Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz wypracowanego na tle jej art. 7 orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, który w art. 15 ust. 1 zd. 3 posiada wprost wyrażoną gwarancję wstecznego działania ustawy względniejszej. U podstaw wniosków zawartych w dysertacji leży analiza licznych judykatów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ale również wszystkich stanowisk zgłoszonych przez Państwa-Strony Paktu co do art. 15 MPPOiP, czego wyraz znajduje się we wskazaniu w treści pracy, które z państw złożyło zastrzeżenia i jaki był ich przedmiot. Mając na uwadze fakt analizowania w tym zakresie także stanowiska Stanów Zjednoczonych, niniejsza praca zawiera w sobie wskazanie, które z poszczególnych stanów uwzględniają zasadę *lex mitior retro agit*, które zasadę tę odrzucają, a także te, które zmieniały swoje stanowisko w tym zakresie.

Rozdział czwarty obejmuje tematykę intertemporalnej regulacji kodeksowej. W zakresie art. 4 § 1 k.k. regulacja ta została przedstawiona w sposób właściwy dla opracowań o charakterze komentarzowym. Podjęte rozważania dotyczą rozumienia pojęcia „zmiana ustawy” w świetle reguł intertemporalnych, mechanizmów zmiany ustawy, definicji ustawy dawnej i ustawy nowej, a także pojęcia ustawy względniejszej. Ponadto, w pracy podjęto próbę wskazania rozstrzygnięć aksjologicznych leżących u podstaw rzeczzonego przepisu oraz zarysowania modelowych sposobów – zgodnej z zasadami prawidłowej legislacji techniki legislacyjnej wyłączenia art. 4 § 1 k.k.

W rozdziale piątym zatytułowanym: „*Lex mitior retro agit* a rozwiązania szczegółowe”, podjęte zostały rozważania dotyczące nakazu stosowania ustawy względniejszej w kontekście instytucji kary łącznej, przedawnienia karalności oraz funkcjonowania zasady *lex mitior retro agit* w prawie karnym wykonawczym. W zakresie tego ostatniego analiza przeprowadzona została na tle warunkowego zawieszenia wykonania kary. W pracy wskazana została potrzeba

zbudowania norm intertemporalnych prawa karnego wykonawczego odrębnych od norm intertemporalnych prawa karnego materialnego i procesowego, a to w skutek odmiennego rozumienia norm prawa karnego wykonawczego na tle norm prawa karnego materialnego oraz prawa karnego procesowego. Tym samym poddane zostały krytyce te rozwiązania intertemporalne zastosowane przez ustawodawcę zwykłego, które pozostają w sprzeczności z aksjologią demokratycznego państwa prawnego.

Ostatnia część pracy odnosi się do zasady *lex mitior retro agit* w kontekście prawa karnego procesowego. W pracy zwrócono uwagę na znaczenie norm intertemporalnych w postępowaniu karnym oraz na charakter tych norm. Dostrzeżono, że prawo karne procesowe odmiennie pojmuje kwestie kolizji ustaw w czasie i nadaje jej odmienną doniosłość. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest odrębna funkcja przepisów procesowych względem przepisów karnomaterialnych, które w przeciwieństwie do tych pierwszych traktują funkcję gwarancyjną jako podstawową dla prawa karnego materialnego.

W zakończeniu dokonano syntetycznego podsumowania przeprowadzonych rozważań w tym także w zakresie miejsca i roli zasady *lex mitior retro agit* w demokratycznym państwie prawnym. Wykazano, że możliwe jest nadania tejże zasadzie rangi konstytucyjnej w oparciu o art. 2 Konstytucji RP, a dokładniej w oparciu o podzasady wyprowadzane z klauzuli państwa prawnego.

Powyższe rozważania przeprowadzono wykorzystując metodę formalno-dogmatyczną, w ramach której posiłkowano się wykładnią systemową, funkcjonalną i celowościową. W niniejszej pracy sięgano również po metodę komparatystyczną. Poczynione analizy zostały bowiem oparte na licznych poglądach przedstawicieli polskiej i zagranicznej doktryny prawa karnego i skonfrontowane z własnym poglądem na przedmiotową tematykę. Niemniejsze znaczenie dla czynionych rozważań miało orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych. Z uwagi na odwoływanie się do rozwiązań międzynarodowych, a także rozwiązań poszczególnych krajów europejskich w pracy pojawiają się liczne odwołania do judykatów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Sprawiedliwości UE. W kontekście aksjologicznego wymiaru prawa intertemporalnego wykorzystano również metodę socjologiczną.

Słowa kluczowe:

zasady intertemporalne, norma prawna, czas czynu, moc obowiązująca, rozstrzygnięcie intertemporalne, zmiana ustawy, reguły kolizyjne, demokratyczne państwo prawa.